

"קופי בין" — ניצוץ של תקווה

סנונית ראשונה להתארגנות עובדים אותנטית בהסתדרות הופיעה בינואר 2007. מבין הריסות העבודה המאורגנת הגיח מלצר צעיר ונמרץ מרשת בתי הקפה "קופי בין", שמו אלון-לי גרין, וביקש לאגד תחת ההסתדרות את עובדי סניף אבן גבירול של הרשת. לימים יהפוך גרין לאחד ממובילי המחאה החברתית, אך באותה עת, כשנרקם בראשו רעיון ההתארגנות, הוא היה עדיין מלצר צעיר בעל רגישות חברתית גבוהה, פעיל חברתי ב"נוער הקומוניסטי", תנועה המזוהה כמשמרת הצעירה של המפלגה הקומוניסטית בארץ. במסגרת התנועה רכש גרין מודעות לזכויות עובדים וסולידריות למעמד העובדים, ונמנה עם קבוצה בת 17 בני נוער אקטיביסטים שבילו את מרבית זמנם בהפגנות שונות שקיימו ברחבי הארץ. את ההשראה למאבק עובדים הוא שאב ימים ספורים אחרי שהחל את עבודתו ב"קופי בין", כאשר סייע במסגרת התנועה למאבק נשות הדואר, שניהלו עובדות הקבלן בדואר ישראל נגד ההנהלה בשל סירובה לקלוט אותן בחברה המופרטת ולהשוות את תנאיהן לאלה של העובדים הקבועים. שם, כנער נמרץ שרתם ארגונים חברתיים וסחף אחריו תנועות נוער למאבק נשות הדואר, הוא ספג את הלהט ואת המודעות לעוצמתו של מאבק עובדים. רגישותו לזכויות עובדים נעלמה מעיני מעסיקיו החדשים כשהתקבל לעבוד כמגיש קפה מתלמד בבית הקפה השלו בסניף אבן גבירול. "בשבועות הראשונים שלי בעבודה גיליתי שהגעתי למקום שמתנהל כמו כל בתי הקפה האחרים, עם המון בלגן", הוא משחזר. "היה מחסור מאוד גדול בעובדים, ותוך שלושה שבועות קודמתי ממגיש קפה למנהל משמרת. ואז הגיע תלוש השכר הראשון שלי, וגיליתי שחסרים בו הרבה מרכיבים. לא הופיע סעיף של שעות נוספות, לא הופיע תשלום נסיעות, לא הופיע תשלום עבור שעות עבודה בשבת, ואחד הדברים היותר מעצבנים היה שהטיפים שהצטברו לכמה מאות שקלים בשבוע בכוס של הטיפים, לא עברו אלינו. הם פשוט לא חילקו את הטיפים בין העובדים, אלא לקחו את הכסף אליהם לכספת. זה המקום שבו הרגשתי שיש שם עוולה מאוד גדולה, הרגשתי שזה לא צודק, הייתי מאוד מודע לזכויות שלי."

בשם חבריו המלצרים התלונן גרין בפני מעסיקיו על הפרת זכויותיו הבסיסיות. "הלכתי למנהל הסניף עם תלוש המשכורת ושאלתי למה לא קיבלתי את כל הדברים שמגיעים לי על פי חוק, והוא אומר לי 'ככה זה כאן, אם אתה לא מרוצה יש בצד השני את קפה "אילנ'ס" ובהמשך הרחוב יש את "ארומה", אתה יכול ללכת לעבוד שם'. זו הייתה נקודת השבר הראשונה מבחינתי. ידעתי ששום דבר לא מבטיח לי שאם מחר בבוקר אני אלך לעבוד במקום אחר, תנאי ההעסקה והזכויות שלי יהיו טובים יותר, ודבר שני, התעוררה בי תחושה של חוסר צדק. מה פתאום שהמעסיק שלי יגיד לי 'אתה יכול ללכת למקום אחר אם אתה לא מרוצה מזה שאני עובר על החוק'. אז החלטתי להישאר ולהתחיל לחשוב על האופציה של הקמת ועד עובדים. התחלתי לנתח את זה בראש ולהבין מהם השלבים הנחוצים להקמת ועד עובדים ואיך עושים דבר כזה. מהר מאוד הבנתי שאני צריך לשכנע כמה שיותר עובדים שזה המהלך הנכון ולפנות להסתדרות."

פעילותו של גרין בעת ההיא נחשבה מעשה אמיץ. ההסתדרות שאליה פנה לא הייתה ערוכה כלל לטיפול בהתארגנויות עובדים חדשות, אך גרין היה נחוש בדעתו. כדי לרתום את חבריו העובדים לרעיון ההתארגנות הוא חיכה לאירוע מחולל, וזה לא איחר לבוא. במאי 2007, בסיומה של עצרת המונים שנערכה בכיכר רבין בעקבות פרסום דוח וינוגרד על כשלי מלחמת לבנון השנייה, השתרכו תורים ארוכים בסניף "קופי בין" הסמוך לכיכר. חמישה עובדים, בהם גרין, סיימו את המשמרת אחר חצות מותשים ועייפים, אך מסופקים מצבירת מאות שקלים שהשאירו הלקוחות בקופת הטיפים. כשנסגרו דלתות הסניף והסתיימו עבודות הניקיון, נדהמו העובדים לגלות שקופת הטיפים התרוקנה בידי המעסיק. גרין ניצל את שעת הכושר ושיתף את חבריו הנסערים ברעיון הקמת ועד עובדים. מכאן והלאה החלה ההתארגנות לקרום עור וגידים וגרין וחבריו פעלו בחשאי להחתמת שליש מכלל העובדים. דבר המהלך החשאי, שהלך וצבר תאוצה, הגיע מוקדם מהצפוי לידיעת ההנהלה. היא זיהתה את גרין כמנהיג העובדים שעומד מאחורי מהלך ההתארגנות והובילה מיד לפיטוריו באמתלה של תפקוד לקוי, אף-על-פי שהיה ברור לכול כי

הסיבה לפיטורים אינה אלא ניסיונו הנועז לארגן ועד עובדים. "קראו לי לשיחה, והתפתחה שיחה מאוד אגרסיבית", משחזר גרין, "אמרו לי 'אנחנו יודעים מה אתה עושה, אתה מתבקש להפסיק', והוסיפו שהם חושבים שלהקים ועד עובדים במגזר הפרטי זה לא חוקי. אמרתי להם שזה חוקי ושאיני לא מתכוון להפסיק. השיחה נמשכה שעה ארוכה ובסופה המנהל אמר לי 'טוב, אולי זה חוקי ואני לא יכול לפטר אותך בטענה שאתה מקים ועד עובדים, אבל אני כן יכול לפטר אותך כי תג העובד שלך קצת עקום'. יום למחרת פוטרתי."

את נקודת המפנה ביחסה של ההסתדרות להתארגנויות עובדים, אפשר לסמן שם, ברגע שהוא שבו הגיע גרין לבקש סיוע משפטי במרחב תל אביב של ההסתדרות. הוא לא היה העובד הראשון שפקד את הבניין המיתולוגי ברחוב ארלזורוב וביקש סיוע משפטי; קדמו לו אינספור עובדים שנדחו בזה אחר זה ונתקלו בדלתות נעולות. כנהוג באותם ימים, הפנה מרחב תל אביב את בקשתו להוצאת צו מניעה נגד פיטוריו ללשכה המשפטית של ההסתדרות. לראשונה היה מי שהחליט להיענות לתביעת פרט פעוטה לכאורה בניסיון התארגנות שממדיו שוליים ביחס לכוחה של ההסתדרות, אך זו התבררה עד מהרה כהחלטה שסחפה את ההסתדרות לשנותיה המתאגרות והפוריות. "כשהתיק הגיע ללשכה, אמרו לי 'שי, אנחנו לא מטפלים בתיקים כאלה,'" משחזר עו"ד שי תקן, יו"ר הלשכה המשפטית דאז, "שאלתי למה, אז אמרו לי שזו לא תביעה קיבוצית, אנחנו עוסקים ביחסי עבודה קיבוציים, וזו תביעת פרט. זו הגישה שהייתה מקובלת אז, גישה הססנית, שמרנית, ואני לא קיבלתי אותה. אמרתי להם 'אבל פיטרו אותו כי הוא ניסה להקים ועד עובדים, זה דבר חמור' התשובה הייתה שאם נייצג אותו, נצטרך כל יומיים להגיש תביעות כאלה לבית המשפט עבור כל מיני אנשים, וזה יביא לעומס גדול של עבודה. אמרתי להם 'אתם יודעים מה, אם תביאו לי דוגמה אחת בחמש השנים האחרונות שהלשכה הגישה תביעה מהסוג הזה, רק דוגמה אחת, אנחנו לא נטפל בתיק הזה. אבל אם לא תביאו מקרה כזה, כולנו נעבוד על התיק מעכשיו ועד הודעה חדשה.' מובן שלא מצאו מקרה דומה, והתחלנו לעבוד."

סוגיית פיטוריו של גרין על רקע התארגנות עובדים הוכרעה אומנם

בבית הדין האזורי לעבודה: השופטת אהובה עציין קיבלה את עתירתה של ההסתדרות, והורתה על השבתו של גרין לעבודתו — אך מכאן והלאה, בגלל סירובה של הנהלת הרשת להכיר בהתארגנות ובשל פעילותה הנמרצת לסיכולה, נשאבה ההסתדרות לראשונה למאבק עובדים ששינה באופן דרמטי את יחסה להתארגנויות עובדים. במובנים רבים היה זה ניסוי הכלים הראשון של ההסתדרות לבחינת חזונו של עיני להרחבת מעגל מקומות העבודה המאורגנים. ניסוי מקומי, פרובינציאלי במונחים הסתדרותיים, אך למען הצלחתו גויסו כמעט כל עובדי ההסתדרות. "מהר מאוד הגענו לתובנה שהתארגנות עובדים לא מנצחים בבית המשפט, אלא בשטח," אומר עו"ד תקן, "גרין החתים רק 11 עובדים מתוך 30 שעבדו בסניף, והיה לו שלישי, אבל ברשת היו 14 סניפים, שבהם עבדו קרוב ל-400 עובדים. זה לא עניין אותנו. החלטנו לצאת למאבק. נקטנו יוזמה, באנו לעופר עיני ואמרנו לו 'עופר, אנחנו רוצים לנצח את המאבק הזה, אנחנו רוצים לנהל מאבק שיהיה מאבק דגל, אנחנו רוצים לעשות מזה תקדים.' עופר התלהב ואמר לנו 'תפסו פיקוד על העניין, תעשו כל מה שצריך, כל עובדי ההסתדרות עומדים לרשותכם, יש לכם תקציב, לכו תנצחו.'"

ההיערכות בהסתדרות למאבק הייתה חסרת תקדים. כל 500 עובדי ההסתדרות שאכלסו את בניין הוועד הפועל ברחוב ארלזוורב גויסו למאבק. במשך שבועות רבים, בסבבים של שלוש משמרות סביב השעון, 24 שעות ביממה, הם הניפו שלטים מול סניפי "קופי בין" ברחבי הארץ והפגינו נגד דיכוי ההתארגנות ובדרישה להכרה ביציגות. מנגד ניצבה הנהלה קשוחה. מנהליה פקדו סניף אחרי סניף ופיזרו הבטחות לכל עבר, ובלבד שהעובדים יצהירו על הימנעותם מהשתייכות להתארגנות. מאמציו ההנהלה נשאו פרי, ובמרבית סניפי הרשת נרשמה נשירה מדאיגה מרעיון ההתארגנות, למעט עובדי סניף אבן גבירול, שנותרו מלוכדים וחזו להתגייסות מוחלטת מצד עובדי ההסתדרות. "הורדנו את כל עובדי ההסתדרות מהבניין," משחזר עו"ד תקן, "במקום שישבו ויעבדו, הם יצאו להפגין גם בשישי-שבת. שילמנו להם שעות נוספות, עשינו הכול כדי להרים מאבק דגל ולנצח בו." אל עובדי ההסתדרות הצטרפו עשרות

מחברי תנועת "הנוער העובד והלומד", שנרתמו במרץ למאבק נגד הרשת. הם פתחו בסדרת הפגנות קולניות בפתחי בתי הקפה ההומים, הפרו את שלוות הסועדים בקריאות מחרישות אוזניים להחרמת המקום ועוררו לחץ ודאגה רבה בהנהלת הרשת, אך זו לא נכנעה. "היה מאבק קשה", אומר גרין, "עברו שבועיים, והנהלה עדיין לא הסכימה להכיר בנו. הם מילאו את חלונות הראווה בכל הסניפים בפוסטרים ענקיים ששאלו מה ההסתדרות רוצה מהחיים שלהם. הכול כוסה בתעמולה אנטי-הסתדרותית. הם שכרו שומרים ומאבטחים פרטיים שעמדו בכניסה כדי לא לאפשר לפעילים שלנו להגיע לסניפים. רק בשבוע השני לשביתה הצלחנו לשתק לחלוטין את הסניף באבן גבירול ולייצר משמרות מחאה בכל שאר הסניפים. בשלב מסוים הנהלה נשברה. אמרו לנו שהם מוכנים לשבת לדבר איתנו אבל בלי ההסתדרות, אמרנו להם שזה לא יקרה."

שישה שבועות נמשכה שביתה עובדי "קופי בין", ובמהלכה רתמו העובדים את ארגוני העובדים הגדולים בעולם בתחום המזון כדי שיפעילו את השפעתם הרבה על הנהלת הרשת. הם פנו לאיגוד העולמי של עובדי המזון, לאיגוד האמריקני של עובדי "סטארבקס" ולאיגוד האמריקני של עובדי המזון המהיר, ואלה הכריזו על שורה של צעדי סולידריות עם הרשת הישראלית ועל צעדי מחאה מול הנהלת "קופי בין" האמריקנית. הלחץ שהופעל על הנהלת הרשת העולמית נשא פרי, ותוך ימים ספורים המריא בעליה של הרשת בדחיפות לישראל והורה למנכ"ל הרשת בארץ לחדול מהמאבק בעובדים ולפתוח עמם לאלתר במשא ומתן על הסכם קיבוצי, שיבטיח את זכויותיהם ואת תנאי העסקתם.

לאחר מאבק עיקש שסחף אחריו בשלביו המכריעים את כל עובדי הרשת לשביתה מתוקשרת ומשמרות מחאה קולניות, התקפלה ההנהלה והגיעה להסדר עם המלצרים השובתים על תנאי העסקה משופרים. "לאורך כל המאבק הרגשנו שאנחנו מנהלים קרב אמיתי בין שני צדדים מאוד מנוגדים. הצד שמולנו לא התנגד לנו כעובדים פרטיים, אלא התנגד לעצם הרעיון של התארגנות, צד שלא הכיר בזכויות שמגיעות לנו על פי חוק, שלא הכיר בזכות שלנו לדרוש לשנות את מערכת היחסים בעבודה, גם את זה הם לא רצו", אומר גרין.

במונחים של שוק העבודה הייתה זאת התארגנות שולית, שלא היה בה כדי לסחוף את המשק כולו אחר רעיון ההתארגנות, אך חשיבותה רבה הן בשל גילם הצעיר של המתארגנים, הן בשל הענף שבו פרצה ההתארגנות, הן בשל הפסיקה המשפטית התקדימית שכפתה על ההנהלה להשיב לעבודה עובד שפוטר על רקע ההתארגנות, ויותר מכול בשל השינוי התודעתי הגדול שחוללה התארגנות "קופי בין" ביחסה של ההסתדרות להתארגנויות עובדים. לראשונה זה עשורים רבים הניפה ההסתדרות מאבק דגל והבינה את הפוטנציאל הרב הגלום בו. היה זה מאבק מעורר השראה על מלצר צעיר, שסחף אחריו את ההסתדרות כולה לפתחו של שינוי דרמטי בתפיסת עולמה. אומנם הדרך עוד הייתה ארוכה ורצופת מהמורות ומעסיקים נוקשים ונחوشים, אך באופן ציורי אפשר לומר שטרטור הדחפור הראשון שעמד לעלות על הקרקע, נשמע למרחוק.

במהלך שנת 2007 פרצו התארגנויות זעירות נוספות בשוק העבודה. עובדי מלון אינטרקונטיננטל, ואחריהם דיילי האוויר של חברת התעופה "ישראייר" וקבוצות עובדים נוספות במשק שחזרו את פעילותם של עובדי "קופי בין" והתארגנו תחת ההסתדרות. היו אלה התארגנויות שמנו עשרות עובדים בלבד שהתלוננו על תנאי העסקה מחפירים, על שעות עבודה מרובות ועל הלנות שכר. לבד מהמענה המשפטי העניקו אנשי הלשכה המשפטית למתארגנים החדשים ליווי מקצועי בשטח, וגיבשו דרכי פעולה ראשוניות תוך כדי המאבקים — אלה היוו בהמשך את הבסיס לארגז הכלים ששימש את התארגנויות העובדים שעמדו בפתח. אף-על-פי-כן, מרבית ההתארגנויות שהופיעו בשלהי העשור הראשון של שנות האלפיים התבססו על פעולות מאולתרות שנקטה ההסתדרות ונשענו על כוח הרתעתו של עיני העומד בראשה, אל מול מעסיקים, ועל יכולתו לרתום את הוועדים הוותיקים והגדולים במשק למאבקי סולידריות למען המתארגנים החדשים.